

Katsaus vuonna 2015 valmistuneisiin arkeologian alan pro gradu -tutkielmiin

Oulun yliopisto

Kivioja, Tiina:

Kyberarkeologisen museotyön haasteet ja mahdollisuudet: tapausesimerkkinä "Keski-suomalaisista elämää rautakaudella" -näyttelysuunnitelma

Tutkielma käsittelee arkeologiselle museopedagogiikalle hyödyllisiä digitaalisen arkeologian käytäntöjä. Päähuomio suuntautuu professori Maurizio Forten määrittelemään kyberarkeologiaan, jolle ominaisia piirteitä ovat täysdigitaalinen työnkulku (workflow) ja sen läpinäkyvyys sekä virtuaaliympäristöjen käyttö arkeologisten tulkintojen esittämiseen ja keskinäiseen vertailuun. Aihetta lähestytään tapausesimerkin kautta, suunnittelemalla arkeologisen näyttelysuunnitelmaehdotuksen Keski-Suomen museolle, mahdollisena osana museon 2016 alkavaan remonttiin liittyvää perusnäyttelyuudistusta. Tavoitteena on selvittää miten digitaalipainotteinen arkeologinen näyttelysuunnitelma olisi koostettava, jotta se voisi parhaiten palvella ja täyttää museoiden tarpeita nykypäivän tilanteessa, jolle on leimallista rajutkin teknologiset muutokset sekä muutospaineet.

Aihetta lähestytään hermeneuttisella otteella, pyrkien ymmärtämään kokonaisuutta sen osatekijöistä käsin, ja osateki-

jöitä kokonaisuudesta käsin: museoiden ja arkeologian nykytila ja muutos kartoitetaan, huomioiden erityisesti arkeologian digitaalista kehitystä, jäsentäen ja havainnollistaen sitä kronologisten "kasvuvaiheiden" kautta, sekä jäsentämällä sen olennaisimpia työkaluja kyberarkeologisen työnkulun mukaiseksi "työkalupakiksi". Saman metodologisen asenteen mukaisesti tehdään myös näyttelysuunnitelma avoimesti ja adaptiivisesti edelleen kehitettäväksi muuttuvissa tilanteissa. Aineistona käytetään lähinnä kirjallisia lähteitä, jotka ovat hyvin monilukuisia ja -tasoisia: monografioita, artikkeleita, standardeja, suosituksia, raportteja, laatumäärittelyjä, lehtiartikkeleita, kotisivuja ja ruutukaappauksia. Aineistona ovat myös sähköpostikysely maakuntamuseoille ja 3D-skannannut 10 museoesinettä. Pääasiallisina innoittajina ovat Maurizio Forten ja Graham Blackin julkaisut. Keskeinen tulos on, että kuvattu näyttelymalli voi vastata useisiin alan museotyötä kohtaaviin haasteisiin, olleen samalla kiinnostava, informatiivinen, historiallisesti perusteltu ja tieteellisesti läpinäkyvä. Toteutukseen liittyvistä haasteista osa on teknologisia ja taloudellisia, mutta myös 3D-alan saama vähäinen huomio, etenkin muistiorganisaatioiden toimintaa ohjaavissa ohjeistuksissa, standardeissa ja strategioissa, jarruttaa kehitystä.

Luostarinen, Annina:

Kulttuuriympäristö kaavoituksessa: arvottaminen kaavasuojelussa Oulun kaupungin keskustassa 50 vuoden ajalla

Tutkielmassa tarkastellaan kulttuuriympäristön arvottamista asemakaavoituksessa Oulun keskustassa vuosina 1963–2012. Kulttuuriympäristöllä viitataan tässä yhteydessä muinaisjäänneksiin sekä rakennusperintöön. Työssä tarkastellaan kulttuuriympäristön kohteiden arvottamista osana kaavoitusta, arvottamisen muuttumista eri vuosikymmeninä sekä arvottamisprosessia osana poliittista päätöksentekoa. Pääasiallisena aineistona ovat Oulun kaupunginvaltuuston kokouspöytäkirjat vuosilta 1963–2012. Kokouspöytäkirjoissa käsitellyistä asioista on valittu 174 asemakaavoja ja rakennussuojelua koskevaa asiaa. Näitä tapauksia tarkastellaan luokittelemalla ne arkeologista kulttuuriympäristöä koskeviin, rakennusperintöön liittyviin, rakennussuojelua tavoitteleviin sekä tapauksiin, joissa purkamista on jo tapahtunut. Tapauksien kautta tarkastellaan päätöksenteon luonnetta ja erilaisten arvojen ilmenemistä kaavoituksessa.

Tutkielmassa päädytään kolmenlaisiin johtopäätöksiin. Ensimmäkin aineistosta käy ilmi, että kulttuuriympäristöön liittyvää päätöksentekoa perustellaan useimmin historiallisten ja esteettisten arvojen kautta. Useimmin mainittuja arvoja ovat kulttuurihistoriallinen, rakennustaiteellinen ja kaupunkikuvallinen arvo. Arvoja, jotka liittyvät sosiaaliseen vuorovaikutukseen, kokemuksellisuuteen tai identiteettiin, ei käytetä päätöksenteossa. Taloudelliset arvot vaikuttavat päätösten takana, mutta niitä ei käytetä laajasti perusteluina. Lisäksi aineistosta käy ilmi, että arkeologisen kulttuuriympäristön arvottaminen on erilaista kuin rakennetun kulttuuriympäristön. Toiseksi, arvottaminen ei ole tietoista toimintaa kaupunginvaltuuston pöytäkirjoista ilmenevän päätöksenteon yhteydessä. Vain kahdessa tapauksessa arvottamista on käytet-

ty hyväksi kulttuuriympäristöstä tehtävässä päätöksenteossa. Arvottaminen toimintana näkyy lähinnä kaavoituspäätösten taustalla käytetyiden inventointiluetteloiden (esim. Oulun kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet) kautta, joissa kohteiden valinnassa on käytetty arvottamista. Kolmas johtopäätös liittyy poliittiseen valtaan. Tutkielmasta käy ilmi, että kaupungin hallintoelimillä on melko paljon valtaa suhteessa kulttuuriympäristöön. Kaupunginvaltuusto hyväksyy itsenäisesti omat kaavansa ja ottaa huomioon prosessissa kulttuuriympäristöä, kaupunkilaisten mielipiteitä ja viranomaisten lausuntoja siinä määrin kuin näkee tarpeelliseksi. Kaupunginvaltuusto lisäksi noudattaa päätösten hyväksymisessä kaupunginhallituksen linjaa melkein aina. Tutkielmassa ehdotetaan, että tulevaisuudessa päätöksiä kulttuuriympäristöstä tehtäisiin enemmän arvottamiseen perustuen ja paikallisten mielipiteet huomioon ottaen.

Söderling, Sonja:

Rintakehän muodon vaikutus olkaluun poikkileikkauksen muotoon luun toiminnallisen mukautumisen kautta

Tutkielmassa selvitetään sitä, vaikuttaako rintakehän muoto olkaluun varren proksimaalisiin osiin kiinnittyvien lihasten vetosuuntiin ja sitä kautta poikkileikkauksen muotoon aktiviteetista riippumatta. Mikäli rintakehän muoto vaikuttaa lihasten vetosuuntaan olkaluussa, on vaikutus huomioitava kun rekonstruoidaan aktiviteettia olkaluusta. Tutkimuksessa käytetään materiaalina kolmea luustoaineistoa, jotka ovat keskiaikaiset englantilaiset arkeologiset aineistot Yorkin Barbican ja Newcastlen Blackgate ja 1900–1950-luvuilla koottu suomalainen Helsingin oikeuslääketieteellinen aineisto. Luustoaineistoista otetuista tietokonetomografisista kuvista mitattiin seitsemän olkaluun varteen kiinnittyvän lihaksen kiinnittymiskohdista lihaksen

vetosuunnan kulma määritettyyn nollatasoon nähden. Rintakehän alueen muotoa edustavat mitat on laskettu solisluun ja lapaluun välisestä kulmasta, jotka on saatu niveltämällä solisluu ja lapaluu takaisin yhteen. Lisäksi rintakehän alueen muodon mittana käytetään lapaluun nivelkuopan suuntautumista eli olkanivelen orientaatiota. Lihasten vetosuuntien kulmia ja rintakehän alueen muotoa kuvaavien mittojen yhteisvaihtelua selvitettiin tilastollisella analyysillä. Riippuvuussuhteen tutkimiseen käytettiin Pearsonin tulomomenttikorrelaatiokerrointa ja analysointi tehtiin SPSS-ohjelmalla.

Rintakehän muodolla saattaa olla vaikutusta lihasten vetosuuntiin olkaluussa, mutta vaikutuksen olemassaoloa ei voitu vahvistaa. Aineiston koko osoittautui pääasiassa liian pieneksi yleistävien johtopäätösten tekemiselle. Rintakehän muodon vaikutus pystyttiin vahvistamaan vain yhteen proksimaaliseen osaan kiinnittyvään lihakseen miesten oikealla puolella. Rintakehän elementeistä olkanivelen orientaatiolla on voimakkain vaikutus lihasten vetosuuntiin molemmilla sukupuolilla, mutta vaikutus rajoittuu oikealle puolelle. Olkanivelen orientaatio saattaa kertoa rintakehän leveyden vaikutuksesta lihasten vetosuuntiin olkaluussa, mutta tutkimus ei kuitenkaan pystynyt tätä täysin vahvistamaan. Rintakehän syvyydellä ei havaittu olevan vaikutusta olkaluuhun kiinnittyvien lihasten vetosuuntaan ja tätä kautta olkaluun poikkileikkaukseen. Rintakehän muodon vaikutus olkaluun lihasten vetosuunnasta on tulosten perusteella pieni ja valtaosan vetosuunnan vaihtelusta selittävät muut tekijät. Tulosten perusteella rintakehän muotoa ei tarvitse ottaa huomioon rekonstruoitaessa fyysisistä aktiiviteettia olkaluun poikkileikkauksesta.

Tanska, Terhi:

Maakirjakartat arkeologisena tutkimuskohteena: Iin 1600-luvun tilojen paikkoja ja paikkojen merkityksiä

Tutkielma käsittelee maakirjakarttoja arkeologisena tutkimuskohteena. Tutkielman teoreettinen viitekehys on sosiaali- ja maisema-arkeologinen. Keskeisiä teemoja ovat ”tilan” ja ”paikan” identiteettien muodostuminen, sekä vallankäytön ja yhteisön sosiaalisen muistin kuvastuminen aineistossa. Vanhat kartat ovat tärkeä lähdeaineisto historiallisen ajan arkeologiassa, sillä niiden pohjalta voidaan tehdä päätelmiä myös karttojen kuvaamaa vanhemman asutuksen sijainnista ja luonteesta. Pohjois-Suomen maaseudun arkeologisessa tutkimuksessa maakirjakarttoja ei ole joitakin yksittäisiä kohteita lukuun ottamatta hyödynnetty systemaattisesti. Arkeologisten tutkimusten perusteella Iissä tiedetään olevan paitsi keskiajalla ja uuden ajan alussa käytössä ollut hautausmaa kirkkoineen, myös myöhäiselle rautakaudelle ja varhaiskeskiajalle ajoittuva ruumiskalmisto ja asuinpaikka. Kysymys alueen historiallisen ajan alun asutuksen sijainnista ja luonteesta on ajankohtainen. Työn pääasiallinen lähdeaineisto ovat maanmittari Claes Claessonin vuosina 1648–1649 Iin kylästä piirtämät maakirjakartat, joille on piirretty Iin verotilat ja niiden maaomistukset, sekä muita kylän elinkeinoihin ja kylärakentamiseen liittyviä kohteita. Karttoja analysoidaan työssä yhdessä arkeologisen ja historiallisen lähdeaineiston kanssa. Tätä varten kartat asemoitiin nykykartalle ja niiden kohteet digitoitiin vektorimuotoiseksi paikkatietokannaksi.

Karttojen analysointi yhdessä historiallisten lähteiden ja arkeologisen tutkimustiedon kanssa auttoi selvittämään Iin maakirjakarttojen luonnetta: mitä ja miksi kartoille on piirretty tai jätetty piirtämättä. Aineistossa kuvastuvat selkeästi kruunun tarpeet ja tavoitteet: kiristytvä hallinnol-

linen ote ja alueen sitominen osaksi kehittyvää suurvaltaa. Samalla kartat kuitenkin kertoivat myös paikallisen väestön tavoista muokata ja hahmottaa ympäristöään. Rannankohoamismallin ja asiakirjalähteiden perusteella aineistossa pystyttiin identifioimaan eri-ikäisiä asutuserrostumia. Lampukarin, Puitintörmän, Illinsaaren ja Iin Haminan esimerkkitapausten avulla pystyttiin havainnollistamaan sitä, miten Iin asukkaat ovat ympäristönsä muokanneet ja hyödyntäneet, ja millaiset syyt aineistossa näkyvien laajempien muutosten takana vaikuttivat. Kaikki maakirjakartoille piirretyt tilat onnistuttiin paikantamaan nykykartalle ja aineistosta voitiin erottaa useita aiemmin tuntemattomia mahdollisia muinaisjäännöskohteita. Kartoille merkityjä kohteita ei tarkastettu maastokäynnillä, joten niiden säilyneisyys ja tarkka sijainti ovat selvittämättä. Tutkielman tuloksia voidaan jatkossa hyödyntää alueen arkeologisissa inventoinneissa ja muissa kenttätutkimuksissa.

Turun yliopisto

Etu-Sihvola, Heli:

Luun kollageenin erotusmenetelmien vertailua. Aineistona arkeologiset ja paleontologiset luut

Tutkielmassa vertaillaan kahden eri laboratorion menetelmiä, joilla erotetaan luista kollageenia radiohiiliajoituksia ja stabiiliisotooppitutkimuksia varten. Työ liittyy Helsingin yliopiston Luonnontieteellisen keskusmuseon Ajoituslaboratorion, Helsingin yliopiston Geotieteiden ja maantieteen laitoksen sekä Tübingenin yliopiston Geotieteiden laitoksen yhteiseen ja Suomen Akatemian tukemaan luustokollageenin analytiikkaprojektiin. Vertailtavat laboratoriot ovat Ajoituslaboratorio ja Tübingenin Geotieteiden laboratorio.

Menetelmiä vertailtiin aineistoina Levänluhta-projektin arkeologinen luuaineisto, Wrangelin saaren paleontologinen mammuttiaineisto ja Tübingenissä käytössä oleva resentti luumateriaali. Työn tavoitteena on selvittää, vaikuttaako käytetty kollageenin erotusmenetelmä tai näyteaineiston säilymistaso kollageenisäilyntöön tai näytteiden alkuaine- tai isotooppisuhteisiin.

Käytetyt menetelmät antoivat keskenään vertailukelpoisia tuloksia, mutta joitakin eroja havaittiin. Tübingenissä käytössä olevalla menetelmällä saatiin keskimäärin pienempiä kollageenisäilyntöjä kuin Ajoituslaboratorion menetelmällä. Ajoituslaboratorion mittauksissa kollageenien $\delta^{13}\text{C}$ -arvot olivat hieman negatiivisempia kuin Tübingenissä ja myös mitatuissa $\delta^{15}\text{N}$ -arvoissa havaittiin pieniä eroja eri laboratorioden välillä. Näyttemateriaalien, joiden säilymistasossa oli eroja, havaittiin merkitseviä eroja kollageenin C/N-suhteissa, kollageenisäilyntöissä, typipisaannoissa ja $\delta^{15}\text{N}$ -mittaustuloksissa. Arkeologisen luuaineiston kemiallinen säilyneisyys oli selkeästi heikompaa vanhempiin mammuttinäytteisiin verrattuna. Eroista huolimatta ei voida sanoa, kumpi menetelmä tuotti oikeampia tuloksia. Yhdistämällä menetelmiä voidaan kuitenkin kehittää optimaalisin menetelmä.

Hartikka, Emma:

Posliini- ja fajanssiastiat osana uuden ajan kulutuskulttuuria Turussa

Tutkielma käsittelee turkulaisia posliini-, fajanssi- ja piiposliiniastianpaloja ja niiden merkitystä Turun kulutuskulttuurissa 1500–1800-luvuilla. Aineisto koostuu 990 keramiikanpalasta kolmelta kaupunkikaivaukselta. Pää tavoitteena on selvittää astioiden roolia turkulaisten kulutuksessa uudella ajalla. Osatavoitteita ovat aineiston minimiastiamäärän sekä niiden ajoituksen ja alkuperän arvioiminen. Löytöjen ja

perunkirjojen vertailun kautta tavoitteena on lisäksi laajempi kuva Turun kulutuskulttuurin kehityksestä. Analyysissä käytettiin sekä määrällisiä että laadullisia menetelmiä.

Aineisto koostui vähintään 429 astiasta, yleisempinä astiatyyppeinä ovat lautaset ja kupit. Keramiikkatyypeissä on huomattavissa ajallista jakautumista: fajanssi hallitsi 1500-luvulta 1700-luvun puoleenväliin asti väistyen 1800-luvun alkuun mennessä nopeasti piiposliinastioiden tieltä. Harvinaisempaa, ensin kiinalaista ja myöhemmin eurooppalaista posliinia esiintyy aineistossa tasaisesti 1700-luvun alusta lähtien. Fajanssia tuotiin ennen kaikkea Hollannista ja piiposliinia Englannista, mutta myös ruotsalainen tuotanto on edustettuna. Aineistossa näkyvät uusien nautintoaineiden yleistymisen, individualismin kasvu ja keskiluokkaisen yhtenäiskulttuurin nousu.

Heikkilä, Lauri:

Turun keskiaikaiset puuntyöstövälineet

Tutkielman aiheena ovat Turun keskiaikaiset puuntyöstämiseen tarkoitetut työkalut. Tavoitteena on tarkastella sitä, minkälaisia puuntyöstöön viittaavia löytöjä Turusta on ja mitä ne kertovat keskiajan puukäsityöläisyydestä. Aineistona on kahdeksalta Turun kaupunkikaivauskohteelta keskiaikaan löytökontekstin perusteella ajoitetut esineet. Tutkielman alkuosa käsittelee laajemmin keskiaikaista puukäsityöläisyyttä ja perinteisiä suomalaisia työkaluja. Työkalut ovat säilyneet pitkään hyvin samanlaisina ja yksinkertaisina.

Tunnistettujen puuntyöstövälineiden määrä oli aineistossa melko vähäinen, vain 14 esinettä. Viitteitä sorvin käytöstä keskiajan Turussa havaittiin Åbo Akademin kaivausten ja Turun kaupunginkirjaston kaivausten aineistoissa. Havaintojen vähäisyys rajoittaa laajempien päätelmien tekoa.

Martikainen, Hanna:

Åbo Akademin tontin neulakinnastekniikalla valmistetut tekstiilit. Kokeellinen näkökulma

Tutkielma käsittelee yhdeksää turkulaista, Åbo Akademin tontilta löytynyttä, keskiaikaista neulakinnastekniikalla valmistettua tekstiiliä. Työn tavoitteena on selvittää millaisia nämä tekstiilit olivat, niiden valmistustekniikat ja rekonstruoida aineiston parhaiten säilynyt löytö. Kaikki löydöt ovat värjäämättömästä kotimaisesta lampaanvillasta valmistettuja, mikä viittaa kotioiloissa neulottuihin ja arkiikäytössä olleisiin tuotteisiin. Vertailussa ilmeni, että keskiajan ja rautakauden neulakinnastekniikalla valmistetuissa tekstiileissä on sekä eroja että yhteneväisyyksiä. Eroja on neulakinnaspistoissa, väreissä, ja vanutuksen yleisyydessä. Samankaltaisuuksia näkyy materiaalisissa, lankojen kierteissä ja kertauksissa, ketjupisto-ompeleissa ja piston kiinnittämisessä edelliseen kerrokseen.

Työn tuloksia on julkaistu *Muinais-tutkijassa* 4/2015: 2–21; Martikainen, H. Neulakinnastekniikalla valmistettu tekstiili keskiajan Turusta. Åbo Akademin tontin löydön TMM 21816:TE2028 tutkiminen kokeellisen arkeologian menetelmin.

Moisio, Jussi:

Beyond the Sea – Migrations and the Middle Ground in the Coastal Region of Finland Proper during the Roman Iron Age

Työ keskittyy roomalaisajan migraatioiden ja niiden vaikutusten tutkimiseen aikaisempaa tutkimushistoriaa laajemmin. Tutkimuskohteina ovat kärsämäentyypin kalmistot, jotka ilmaantuivat Varsinais-Suomen rannikkoalueelle vanhemman roomalaisajan kuluessa. Näitä on pidetty todisteena germaanisesta maahanmuutosta, mahdollisesti Itä-Götanmaan alueelta. Tutkimus käsittelee myös kalmistojen ke-

hitystä kansainvaellus- ja merovingiaikana. Työ alkaa perustutkimuksella ja vanhojen tulkintojen uudelleenarvioinnilla. Työssä käytettyjä menetelmiä ovat esinetutkimus, osteologinen analyysi, yhdestä haudasta isotooppi-analyysi hampaan kiilteestä ja mtDNA-analyysi. Tutkimuksen toinen osa tarkastelee maahanmuuttoon liittyviä tekijöitä ja kalmistojen kehitykseen vaikuttavia tekijöitä. Kolmannessa osassa asetetaan kahden aikaisemman osion havainnot ja tulkinnat laajempaan teoreettiseen kokonaisuuteen.

Kärsämäentyypin kalmistojen käytössä on nähtävissä jatkuvuutta rautakauden puoliväliin tai pidemmällekin. Osteologinen analyysi paljasti, että hautantimien perusteella tehty sukupuolijaotelu on epäluotettava, sillä aseita löytyi naisvainajien ja koruja miesvainajien antimina. Isotooppi-analyysin perusteella tutkittu vainaja on todennäköisesti kotoisin Keski-Ruotsin alueelta. mtDNA-analyysi paljasti vainajan haploryhmäksi H, joka on Euroopan yleisimpiä. Radiohiiliajoitus osoitti vainajan suhteellisen myöhäiseksi, kansainvaellus- ja merovingiajan taitteessa eläneeksi yksilöksi. Roomalaisajan kuluessa käyttöön otetut kalmistot eivät todennäköisesti olleet vain yhden ryhmän käytössä, sillä esineissä näkyy sekä skandinaavista että balttilaisia vaikutteita. Näyttää siltä, että maahanmuuttajien ja paikallisväestön suhteissa ei ollut huomattavaa konfliktia, vaan väestöt sulautuivat pikkuhiljaa toisiinsa.

Rantanen, Janne:
Suomen viikinkiajan veitset

Tutkielma käsittelee Suomesta löytyneitä viikinkiaikaisia (800–1050) veitsiä. Aineisto kattaa suuren osan Suomen viikinkiaikaisista skramasakseista ja otoksena pienemmistä veitsistä Raison Siiri 1 -kalmiston veitset (yhteensä 50 esinettä). Tavoitteena

on veitsien käyttötarkoitusten erottaminen muodon ja käyttöjälkien perusteella sekä funktionaalisten ryhmien tunnistaminen. Tutkimusmetodina on funktioanalyysi, esineiden morfologian kokonaisvaltainen analysointi.

Tutkimusaineistosta pystyttiin erottamaan viisi funktionaalista pääryhmää: junkit (hienovaraisiin töihin soveltuvat lyhytruotoiset veitset), puukot, suuret veitset eli väkipuukot, aseveitset ja yksiteräiset miekat.

Repo, Päivi:
Lahden torikaivausten 2013 miestenpukujen ja muiden tekstiilien elinkaari

Tutkielma käsittelee vuoden 2013 Lahden torikaivausten tekstiiliaineiston miestenpukujen ja muiden tunnistettujen vaateustekstiilien elinkaarta. Työssä selvitetään kolmea tutkimuskysymystä: 1) millaisia kaivauksilta löydetty miestenpuvut ja tekstiilit olivat ajoitukseltaan, leikkaukseltaan ja materiaaleiltaan; 2) miten löydetty miestenpuvut liittyivät Lahden kylään ja 3) millainen oli kyseisten pukujen elinkaari kaikkine vaiheineen valmistuksesta jälkikäyttöön.

Työtä varten tunnistetut miestenpuvut ja muut tekstiilit tutkittiin ja valokuvattiin yksityiskohtaisesti. Tekstiileitä vertailtiin Lahden museon kokoelmissa säilytettäviin miestenpukuihin erityisesti työtapojen, materiaalien ja leikkausten osalta. Lahden torikaivausten tekstiiliaineistoa vertailtiin myös kirjalliseen lähdeaineistoon, erityisesti Asta Kurhilan pro gradu -tutkielmaan Rahvaan pukeutumisen muutos – maaseutuväestön vaatetus perukirja-aineiston mukaan Hollolassa 1830–1910. Tutkimusta tuettiin lisäksi haastatteluin.

Tutkimuksen perusteella miestenpukujen valmistus ja vaatekäyttö ajoittuivat leikkauksensa ja yksityiskohtiensa perusteella 1860-luvun lopulle ja 1870-luvun alkupuolelle. Tyypiltään

puvut olivat aikaansa nähden moderneja ja ”kaupunkilaisia” kolmiosisaisia villakangaspukuja. Ne poikkesivat kaikin tavoin saman ajan maaseutuväestön tyypillisestä miestenvaatetuksesta. Tekstiilien joukossa oli myös virkapukujen osia. Vaatekäytön aikana pukuja ja muita tekstiileitä oli korjattu ja paikattu eri tavoin. Vaatekäytön jälkeen puvut ja muut tekstiilit olivat olleet jälkikäytössä Lahden kylän verstaiden rätteinä. Viimeisessä jälkikäyttövaiheessa ne olivat vielä päätyneet muun verstasjätteen mukana kadunpohjusteeksi. Koko tekstiilien elinkaari liittyi Lahden kylän voimakkaan kasvun vaiheeseen, joka alkoi rautatien rakentamisesta 1860-luvun lopulla. Tässä vaiheessa kylään muutti käsityöläisiä ja pienyrittäjiä, jotka todennäköisesti toivat mukanaan uuden pukumuodin. Toinen käännekohta oli Lahden kylän palo 1877 ja kylän muuttuminen kauppalaksi 1878. Tekstiilien elinkaaren viimeinen jälkikäyttövaihe ajoittui tähän ajankohtaan.

Helsingin yliopisto

Anttiroiko, Niko:

Sæleneshøgda. A re-analysis of a classical Mesolithic Phase II assemblage in northern Norway

Työssä esitetään kiviteknologiseen analyysiin perustuva tutkimus Pohjois-Norjassa sijaitsevan Sæleneshøgdan mesoliittisen asuinpaikan löytöaineistosta. Sæleneshøgdan asuinpaikkaa pidetään yhtenä Pohjois-Norjan vanhemman kivikauden vaiheen kaksi tyypiasuinpaikoista. Tutkimuksen tavoite on tunnistaa Sæleneshøgdan aineistossa esiintyvät säleteknologiat sekä tarkastella tutkimuksen tulosten implikaatioita Sæleneshøgdan asuinpaikan tulkinnalle ja Pohjois-Norjan mesoliittisesta kivikaudesta käytävälle keskustelulle.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys pohjautuu niin kutsuttuun ranskalaiseen koulukuntaan teknologisessa tutkimuksessa. Metodologisesti tutkimus perustuu ns. dynaamiseen teknologiseen analyysiin, jossa teknologisesta prosessista (esim. säletuotannosta) pyritään saamaan tietoa tutkimalla siihen liittyviä esineitä (mm. säleytimet, säleet, iskentäjäte).

Tutkimuksessa voidaan osoittaa ns. Post-Swidry ja Epi-Ahrensburg säleteknologioiden käyttö Sæleneshøgdan aineistossa, sekä tunnistaa Post-Swidry ja Epi-Ahrensburg traditiolle tyypillisten esinetyyppien läsnäolo Sæleneshøgdan aineistossa. Säleteknologioiden tunnistamisen perusteella Sæleneshøgdan aineisto on mahdollista yhdistää Post-Swidry ja Epi-Ahrensburg traditioihin. Kahta eri teknologista traditiota edustavien säleteknologioiden ja esinetyyppien tunnistamisen perusteella Sæleneshøgdan asuinpaikan voidaan osoittaa edustavan ainakin kahta erillistä asutusvaihetta. Käsitystä useammasta asutusvaiheesta tukevat myös Post-Swidry ja Epi-Ahrensburg traditioita edustavien löytöjen ja kiviraaka-aineiden levintä Sæleneshøgdan aineistossa.

Post-Swidry säleteknologian tunnistaminen Sæleneshøgdan aineistossa tukee viimeaikaisessa tutkimuksessa esitettyä hypoteesia, jonka mukaan Pohjois-Norjan vanhemman kivikauden vaihe kaksi voidaan liittää todennäköisesti Luoteis-Venäjän Post-Swidry kulttuurien piiristä pohjoisimpaan Fennoskandiaan suuntautuneeseen varhaismesoliittiseen pioneeriasutusaaltoon.

Bergman, Rauno:

Tähdellistä arkeologiaa – arkeoastronomiasta kertovan näyttelyn suunnittelusta
Ladattavissa verkosta: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/159601>

Tutkielmassa yhdistetään museologisia näkemyksiä arkeoastronomisiin tutkimustuloksiin ja -kohteisiin aihetta käsittelevää

näyttelyä silmällä pitäen. Astronomiset kohteet ja ilmiöt eritellään, sekä esitetään niihin edustavasti liittyviä arkeoastronomisia muinaisjäännöksiä. Tutkimuksen tuloksena esitetään museonäyttelyn puitteissa olevia mahdollisia toteutustapoja kullekin muinaisjäännökselle, sekä arvioidaan näiden toteutustapojen onnistumista suhteessa museologian tarjoamaan käsitykseen siitä, millainen on hyvä näyttely. Tutkielma on tehty yhteistyössä Helsingin yliopistomuseon Observatorion kanssa, ja se on pohjustava työ Observatoriolla vuonna 2018 avattavalle arkeoastronomian näyttelylle. Työ on rajattu kiinteisiin muinaisjäännöksiin, joiden osalta tarkastellaan astronomisia suuntauksia, eli rakenteista löydettävissä olevia suuntalinjoja kohti mahdollisia taivaankohteita ja -tapahtumia. Huomiota kiinnitetään erityisesti siihen, missä valossa arkeoastronomia tulee esittää, ja miten Observatorio huomioi parhaiten kaikki potentiaaliset kävijät näyttelyssään. Näyttelyn esittämisen keinoihin luetaan myös virtuaalitodellisuuden mahdollisuudet, joiden soveltuvuutta arvioidaan relevantteihin kohteisiin.

Astronomisista kohteista huomioidaan Aurinko, Kuu ja planeetat sekä tähdet ja astronomiaan liittyvänä ilmiönä ilmansuunnat. Lisäksi tehdään jaottelu satunnaisten ja syklisten taivaantapahtumien välille. Auringon osalta huomio kiinnitetään erityisesti tasaus- ja seisauspäiviin, ja todetaan näiden ilmeinen merkitys ajanlaskulle. Näihin liittyvänä arkeoastronomisena kohteena esitellään jätinkirkot, joiden tutkimushistoriaan ja oletettuihin funktioihin luodaan myös katsaus. Ilmansuuntien kulttuurisesta merkityksestä esitetään näyttelyssä kerrottavaksi rautakautisen ruumishautauksen avulla. Esimerkkinä Kuun positioon korreloivasta muinaisjäännöksestä esitellään Stonehenge, jonka tutkimushistoria ja arkeologian perusteella tunnettu rakennushistoria sekä mahdolliset lunaariset suuntauksukset käydään kursorisesti läpi. Planeettasuuntauksukset näyttelykohteena ohitetaan niihin

liittyvän epävarmuuden perusteella, mutta tähtiin korreloivat suuntauksukset käsitellään kattavammin niihin liittyvästä arkeoastronomian metodiikasta johtuen. Tähtisuuntauksista kertovaksi esimerkiksi esitetään faarao Khufun pyramidia Gizan tasangolla Egyptissä.

Tutkielmassa todetaan, että arkeoastronomia ansaitsee tulla esitetyksi näyttelyssä, ja luodaan käytännöllinen metodi näyttelytoteutusten onnistumisen arviointiin. Metodia sovelletaan arkeoastronomisiin kohteisiin, minkä perusteella esitetään useampia mahdollisia toteutustapoja, joiden onnistumista kolmella näyttelyn osa-alueella voidaan numeerisesti vertailla. Nämä osa-alueet ovat informatiivisuus, pedagogisuus ja mielenkiintoisuus, joihin kategorioihin luetaan kuuluvaksi useimmat hyvään näyttelyyn liittyvät toiveet ja odotukset.

Jonsson, Eeva:

Åbomynt i nordiska fynd samt analys av myntningen i Åbo under Karl Knutsson Bonde. En numismatisk studie

Tutkielma käsittelee Pohjoismaista löydettyjä turunrahoja. Turun rahapaja oli käynnissä Eerik Pommerilaisen (1396–1439), Kristoffer Baijerilaisen (1440–1448), Kaarle Knuutinpoika Bonden (1448–1457, 1464–1465, 1467–1470) sekä Kustaa I Vaasan (1523–1560) hallitusaikoina. Tutkimusmateriaali käsittää kaikkiaan 515 rahaa.

Tutkielma alkaa johdattelulla, Itämeren alueella käytössä olleita rahajärjestelmiä pohdiskelevalla kappaleella, jonka tavoitteena on taustoittaa aihetta. Tämän jälkeen seuraa yhteenveto turunrahoista pohjoismaisissa löydöissä, selvitys rahojen geografisesta levinneestä sekä analyysi niiden merkityksestä rahankierrossa. Analyysi osoittaa, että turunrahoilla on ollut merkittävä osuus rahankierrossa Varsinais-Suomen, Ahvenanmaan, Peräpohjan sekä Mälarenin alueilla.

Tutkielman päätavoitteena on ymmärtää lähemmin rahanlyönnin kehitystä Turussa. Analyysi kohdentuu erityisesti Kaarle Knuutinpoika Bonden auroihin, jotka ovat tavallisimpia turunrahoja. Turun lisäksi analysoidaan Tukholman rahanlyöntiä ja leimasinketjuja. Sen havainnon ansiosta, että tähti sivumerkintänä ilmestyy rahoihin kaikissa kolmessa rahapajassa (Tukholma, Turku, Söderköping) samoihin aikoihin, on mahdollista määrittellä Kaarle Knuutinpojan auroille absoluuttinen kronologia. Absoluuttisen kronologian ansiosta on mahdollista tutkia lähemmin rahanlyönnin kehitystä Turussa. Analyysin tuloksena on, että Turku oli todennäköisesti valtakunnan ainoa rahapaja, jossa lyötiin auroja Kaarle Knuutinpojan viimeisellä hallituskaudella (1467–1470). Tutkielmassa pohditaan myös Kjell Holmbergin teoriaa, jonka mukaan rahapaja olisi siirretty Turusta Raaseporiin Kaarle Knuutinpojan maanpaon ajaksi (1465–1467).

Junno, Aripekka:

Analysis of radiocarbon time-series data reveals a possible cultural inflection point in the Levantine Neolithic

Kalibroittujen arkeologisten radiohiiliajoitusten tuottamia summattuja ikätodennäköisyysjakaumia on viime vuosina käytetty tutkittaessa esihistoriallisen ajan väestökokoja. Havainto korrelaatiosta ajoitettavan arkeologisen materiaalin ja sitä tuottavien esihistoriallisten populaatioiden suhteellisen koon välillä mahdollistaa pitkienkin aikavälien väestömäärien rekonstruoinnin. Peruslähtökohta tällaisissa radiohiiliaikasarjatutkimuksissa on, että mitä suurempi esihistoriallinen populaatiokoko, sitä suurempi on myös kyseisenä ajankohtana tuotettu orgaanisen materiaalin määrä. Arkeologien eri kohteilla valitsemien ajoitettavien näytteiden pitäisi täten va-

likoitua sen mukaan kuinka paljon analysoitavaa materiaalia on saatavilla. Suurilla kappalemäärillä näytteiden voi olettaa valikoituvan aikariippuvaisen tuotetun materiaalmäärän mukaan, jolloin yksittäiset kalibroidut ikämääritykset voidaan ”summata” yhdeksi todennäköisyysstiheysfunktioksi, joka paljastaa radiohiiliajoitusten määrällisen jakautumisen kalenterivuosiasteikolla. Todennäköisyysstiheyden vaihtelut eri kalenterivuosien välillä voidaan täten tulkita heilahteluiksi väestömäärissä eri periodien aikana.

Vaikka kyseinen metodi onkin lähtökohdiltaan melko yksinkertainen, siihen liittyy kuitenkin lukuisia epävarmuustekijöitä jotka on otettava huomioon kun radiohiiliaikasarjoilla tutkitaan esihistoriallisia väestöheilahteluja. Summattujen todennäköisyysstiheysfunktioiden soveltuvuutta väestömäärien arviointiin vaikeuttaa mm. radiohiiliajoitusten kalibrointi, sekä siihen liittyvät epävarmuustekijät, näytteiden edustavuusongelmat, ihmistoiminnan vaikea ennustettavuus, arkeologisten kohteiden näkyvyys ja säilyvyys, sekä ajoitettujen näytteiden laatu ja alkuperä.

Tässä tutkimuksessa analysoidaan 563 näytteen radiohiiliaikasarjaa Pohjois-Levantin alueelta. Ikämääritykset ajoittuvat 10 000–5600 eKr välille, joka vastaa Lähi-idässä esikeraamista neoliittista periodia (Pre-Pottery Neolithic). Tutkimus keskittyy eritoten aikavälille ~ 8200–7800 eKr, jolle osuu verrattuna muihin 400 vuoden jaksoihin hyvin vähän ajoituksia. Aikaisemmissa julkaisuissa tämä on tulkittu nimenomaan väestöheilahteluiksi, joka saattaisi viitata jopa mahdollisesti laajamittaiseen väestökatoon kyseisenä ajankohtana. Asian painoarvoa ja kiinnostavuutta lisää kyseisen periodin arkeologinen merkittävyys, sillä varhainen esikeraaminen neoliittinen Lähi-idässä on ensimmäinen dokumentoitu tapaus, jossa esihistoriallinen ihminen alkaa tuottaa ruokaa – eli viljellä maata ja kasvat-

taa karjaa. Tutkittavaksi alun perinkin valittiin kyseinen 400 vuoden periodi, koska siihen on aikaisemmissa arkeologisissa tutkimuksissa yhdistetty merkittäviä taloudellisia, sosiaalisia ja kulttuurillisia muutoksia. 8000-luvun eKr loppuun ajoittuu lisäksi ilmastotieteilijöiden havaitsema ilmastomuutos, jolla arvioidaan olleen merkittäviä vaikutuksia ihmispopulaatioihin nimenomaan Levantin alueella.

Aikaisemmin mainittuihin metodiin liittyviin epävarmuustekijöihin viitaten voikin kuitenkin todeta, että tähän asti saadut tulokset oli varmistettava vielä analysoimalla eri tekijöitä, jotka ovat voineet aiheuttaa radiohiiliaikasarjassa ilmenneen 400 vuoden hiatauksen. Tässä tutkimuksessa on keskitytty muutamaan merkittävimpään mahdolliseen epävarmuustekijään radiohiiliajoittamisessa ja summattujen todennäköisyysfunktioiden tuottamisessa. Eritoten kalibrointikäyrä, jonka muodolla on vaikutusta ajoitusten ikäjakaumaan, on tässä tutkimuksessa otettu huomioon. Myös näytteiden edustavuutta ja reliabiliteettiä on arvioitu. Tutkimus koostuu pääosin tilastollisista harjoituksista, joissa pyritään kvantifioimaan yllämainittujen epävarmuustekijöiden mahdollista vaikutusta Pohjois-Levantin radiohiiliajoitusten ikäjakaumaan. Vertaamalla arkeologisen ajoitussarjan ikäjakaumaa toisen alueen radiohiiliajoitussarjaan, sekä keinotekoisesti tuotettuun ns. tasajakauma-tyyppiseen ”simuloituun” ajoitussarjaan tutkimuksessa osoitetaan, että kalibroinnin vaikutukset välillä 8200 – 7800 eKr eivät kykene selittämään periodille osuvaa vähäistä radiohiiliajoitusten määrää. Vaikka kalibrointikäyrä, kuten myös mahdollisesti näytteiden laatu ja edustavuus, vaikuttavat hieman tutkitun radiohiiliaikasarjan jakaumaan kyseisellä aikavälillä, on kuitenkin selvää, että variaatiot tutkimuksessa aineistossa on aiheuttanut arkeologinen prosessi tai jokin vielä tuntematon ilmiö.

Kannari, Mikko:

Arkeologian medianäkyvyys Suomessa

Yhteiskunnan medialisoituminen asettaa jatkuvasti uusia vaatimuksia kaikille yhteiskunnan toimijoille, myös arkeologeille. Media muokkaa ihmisten maailmankuvaa ohjaamalla yhteiskunnan puheenaiheita sekä sitä miten niistä puhutaan. Tiedotusvälineiden ohella myös tiedonlähteet vaikuttavat uutisointiin joten arkeologeillakin on tärkeä rooli tieteenalansa ja muun yhteiskunnan välisen suhteen rakentamisessa.

Pro gradu -tutkielma käsittelee arkeologian medianäkyvyyttä Suomessa. Tutkimuksen tarkoitus on selvittää mediatekstien diskursseja analysoimalla millä tavalla arkeologia ja arkeologit näkyvät mediassa sekä millaisen yleiskuvan media on luonut arkeologiasta tutkimuksessa valittujen seurantajaksojen aikana. Arkeologian medianäkyvyyden kautta tutkitaan myös arkeologian ja muun yhteiskunnan välistä suhdetta.

Tarkoituksena on myös pohtia auttaako arkeologian medianäkyvyys ja sen luomat mielikuvat parantamaan arkeologian asemaa ja yhteiskunnallista vaikutavuutta vai onko tästä julkisuudesta alalle jopa haittaa. Työssä yritetään myös tarjota keinoja, joiden avulla arkeologiasta syntynyttä kuvaa pystyttäisiin parantamaan ja ohjaamaan positiivisempaan suuntaan, jotta alan yhteiskunnallinen vaikuttavuus kasvaisi.

Mikkanen, Tiina:

Kotien särkyneet sydämet. Asuinrakennusten tulisijat rautakauden lopun ja keskiajan aikana

Asuinrakennuksen tulisijaa kutsutaan usein kodin sydämeiksi, koska toimiva tulisija on ollut edellytys monille arjen toiminnoille. Tulisijasta on saatu lämpöä ja valoa, lisäksi sen edustalla on usein valmistunut perheen

ruoka. Arkeologisesti tulisijoja on kuitenkin tutkittu melko vähän. Romahtaneiden, tai jo rakennuksen käytön loppumisen jälkeeseen purettujen rakenteiden dokumentointi ja tulkinta voi olla haastavaa. Tulisijojen tutkimuksessa on ollut ongelmia niiden rakennusmateriaalien ja rakenneosien tunnistamisessa, koska vertailuaineistoa on ollut saatavilla vähän.

Tämän työn tavoitteena on ollut kerätä tietoa asuinrakennuksista arkeologisesti kaivettujen tulisijojen rakenteista ja niiden käyttötarkoituksista, sekä rakenteiden muutoksista rautakauden lopun ja keskiajan aikana. Rautakauden lopulta lähtien Suomessa tapahtuu monenlaisia yhteiskuntaan ja elinkeinoihin liittyviä muutoksia, jotka heijastuvat asumiseen ja sitä kautta rakentamiseen. Vanhempi rakennustraditio, jossa on rakennettu monifunktionisia hallitaloja jää pois käytöstä ja kylätonteilla yleistyvät hirsisalvosrakennukset, jotka voidaan jakaa asuin- ja ulkorakennuksiin.

Metodina tässä työssä on käytetty analogista tutkimusta. Arkeologisesti kaivettujen tulisijojen ja niiden rakenteiden tunnistamisessa on hirsisalvosrakennusten osalta käytetty apuna kansanrakennuksista dokumentoituja tulisijoja. Tämän jälkeen vertailuaineistoa on etsitty rautakauden lopulle ja keskiajalle ajoitetuista, asuinrakennuksiksi tulkittujen rakennusten tulisijoista. Vertailuaineistona on käytetty Hämeenlinnan Varikonniemestä, Raision Mullista sekä Turun Åbo Akademin tontilta kaivettuja tulisijoja. Lopuksi kerättyä tietoa on käytetty apuna Vantaan Gubbackasta kaivettujen tulisijojen rakenteiden tutkimuksessa ja tulkinnassa.

Hallitalot ovat kuuluneet eri rakennustraditioon joten niiden tutkimuksessa ei ole voitu käyttää kansanrakennuksia vertailukohtana. Hallitalojen tulisijoja on tutkittu Salon Ketohaasta kaivettujen pronssikauden lopulle ja rautakaudelle ajoitettujen asuinrakennusten avulla.

Keräämällä aineistoa molempiin rakennustraditioihin kuuluvista rakennuksista, on voitu selvittää, liittyykö tulisijoissa tapahtuva muutos rakennustradition muuttumiseen, vai ovatko asuinrakennuksen tulisijan valintaan vaikuttaneet myös muut syyt.

Hirsisalvosrakennusten tulisijat eroavat hallitaloista käytetyistä tulisijoista niin paljon, että todennäköisesti uuden rakennustyyppin eli hirsisalvosrakennuksen mukana on omaksuttu siihen liittyvät uudenlaiset tulisijat. Hirsisalvosrakennuksissa on käytetty kuitenkin jo keskiajan alussa hyvin erilaisia tulisijoja, joten todennäköisesti rakennuksen tulisijan valintaan on jo keskiajalla vaikuttanut rakennuksen ensisijainen käyttötarkoitus. Liettä ja savikupoliuunia on käytetty ensisijaisesti ruoanlaittotulisijana. Kiuas on puolestaan yleistynyt lämmitystulisijana, mahdollisesti sitä on käytetty ensisijaisesti saunoissa ja riihissä.

Keskiajan aikana liedet ja savikupoliuunit jäivät pois käytöstä. Ruoanlaittoon paremmin sopiva, umpilakinen muurattu uuni, jonka edustalla on liesi, syrjäyttää ne kotitalouksien ruoanlaittotulisijana. Umpilakinen uuni yleistyy todennäköisesti rukiin viljelyn ja nostatetun ruisleivän yleistymisen myötä, sillä koska uuni on varannut lämpöä, se on soveltunut paremmin leivontauuniksi ja on myös ollut tehokkaampi lämmitystulisija. Keskiajan lopulta lähtien umpilakiseen uuniin on tehty savukanavia, ja tuvan leivontauuni on muuttunut uloslämpiviäksi.

Perälä, Sara:

Nuorakeramiikan valmistus Hämeenlinnan (Hauhon) Perkiössä : valmistusteknologinen tutkimus

Nuorakeramiikan valmistusteknologiaa Suomessa tarkasteltiin Hämeenlinnan (Hauhon) Perkiön sekä 10 muun asuinpaikan astioiden perusteella. Nuorakeramiikalle

tyypilliseksi teknologiseksi piirteiksi voitiin vahvistaa aiemman tutkimuksen havainnot sekoitteen hienorakeisuudesta, sekoitteista ja astiamuodoista. Tämän tutkimuksen mukaan luultua yleisempää oli kuitenkin orgaanisen sekoitteen käyttö, savinauhatekniikka astian muotoilussa sekä astioiden massan huokoisuus. Sekoitteiden valinnan ja siihen liittyvien teknologisten ominaisuuksien perusteella astian suorituskykyominaisuudet eivät näyttäneet olevan astianvalmistuksessa etusijalla, vaan sekoitteiden valinnassa ovat ainakin osittain vaikuttaneet myös kulttuuriset syyt. Astiatyyppien teknologisten piirteiden perusteella pääteltiin astioiden käyttötarkoituksesta, että pitkäkaulaississa huokoisissa A-astioissa oli kannuja juomien viilentämiseen ja tarjoiluun ja tiiviitä pikarimaisia kuppeja juomien nauttimiseen. Kaulattomat tiiviit B-astiat olivat kupin ja mukan kokoisia ja samoin sopivia juomien nauttimiseen. Lyhytkaulaiset E-astiat olivat kulhon ja sangon kokoisia, joista tiiviitä E-astioita on voitu käyttää keittämiseen sekä juomien valmistusta ja säilytystä varten ja huokoisia kuivatavaran säilytykseen ja veden viilen-nykseen. F-astioita valmistettiin kaiken muotoisina; lyhytkaulaiset ja kaulattomat olivat todennäköisesti kulhon kokoisia, ja ulos levenevät matalahkoja ja laajasuisia astioita, mahdollisesti vateja. Huokoiset F-astiat ovat sopineet ruoanvalmistukseen ja tarjolle asettamiseen. Hauhon Perkiössä tunnistettiin teknologisen tradition mukaista yhtenevää käytäntöä kaikissa valmistusvaiheissa; valmistelemissa vaiheissa hieno raekoko ja samotin käyttö sekoitteena; suorittavissa vaiheissa savinauhatekniikka ja astioiden ohutseinäisyys; viimeistelevissä vaiheissa ulkopinnan viimeistely sileäksi ja usein vielä silaamalla tai kiillottamalla, astioiden kyljen koristelu terävällä puikolla siten, että koriste-elementti oli kapea ja sen rytmitys tasainen, astioiden poltto hapellisessa tilassa tasaisen ruskeiksi, sekä astioiden massan huokoisuus tiivistä yle-

sempänä. Tarkasteltaessa Hauhon Perkiön saviastioiden valmistusteknologiaa toimijuuden näkökulmasta, voitiin kulttuurissa havaita yhteisön korostuvan ennen yksilöä, sillä teknologiset piirteet kertoivat sääntöjen noudattamisesta ja vain rajatuista valinnan mahdollisuuksista yksilöiden tasolla.

Siig, Kristo:

Ambiguous territories. Reconstructing the political geography of Estonia in 1200 AD using the XTENT model

This study analyses the political geography of Estonia in about 1200 AD based on archaeological data. Previously, there have been several attempts at reconstructing possible political territories based on historical data from the same period, but due to the scarcity and ambiguity of such data, the results remain debatable and inconclusive. Therefore, this study attempts to reconstruct the political geography using archaeological data, and then compare the results to the results of previous studies. In this case, reconstructing the political geography based on archaeological data means applying the XTENT model created by Renfrew & Level (1979) and enhanced by Ducke & Kroefges (2008). The XTENT model uses centre sizes and locations to model the territories corresponding to them. As centres for the model, hill-forts dated to the 12th and 13th centuries (53 sites in total) are used, whereas the proxy for centre size is a variable combining the internal area of the fort and the volume of fortifications, which have mostly been measured from LIDAR data using GIS software.

The results tend to support the idea of a relatively hierarchical society in Estonia in the end of the 12th and the beginning of the 13th century. A clear stepped hierarchy in the sizes of centres observed in many regions points to a hierarchy of centres and regional leaders in some parts

of Estonia, a situation that had developed through power struggles and centralization in the 11th and 12th centuries.

Lisäksi:

Lempiäinen, Anu:

Muinaisjäännösrikokset

Helsingin yliopisto, Oikeustieteellinen tiedekunta

Ladattavissa verkosta: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/156897>

Tutkielman aiheena on kiinteisiin muinaisjäännöksiin kohdistuneet rikokset 2010-luvulla. Tutkimuksessa on selvitetty muinaisjäännöksiin liittyvää oikeustilaa käymällä läpi lainsäädäntöä ja oikeuskäytäntöä vuosilta 2010–2014. Muinaisjäännöksiin liittyvä oikeushyvä on tutkimuksessa kuvailtu ihmisoikeuksien, perusoikeuksien ja kansainvälisten arvojen kautta. Kyseessä on kollektiivinen oikeushyvä, johon liittyy sekä nykyisten että tulevien sukupolvien välinen yhdenvertaisuus, oikeudenmukaisuus ja kansalaisten osallistumisoikeudet. Muinaisjäännökset ovat osa ympäristöä ja niiden suojaamisessa tulee ottaa huomioon erityisesti ympäristöoikeudellinen kestävä kehityksen periaate. Rikosoikeudelliset ympäristökriminalisoinnit tulee nähdä osana ympäristönsuojelun kokonaisuutta, sen viimesijaisena keinona. Tutkimuksessa on käyty läpi rakennussuojelurikosta ja muinaisjäännösrikkomusta koskevat oikeustapaukset vuosilta 2010–2014.

Oikeuskäytännön perusteella on hahmoteltu muinaisjäännösrikosten tyypillisiä piirteitä ja mitä problematiikkaa niihin oikeuskäytännön valossa liittyy. Tyypillisesti muinaisjäännösrikos tapahtuu rakennustoiminnassa tai metsänkäytön yhteydessä. Syynä on tavallisimmin kaavojen ja kaavamerkintöjen huomioimattomuus rakennuslupaprosessissa tai metsänkäytön suunnittelussa. Myös muuta karttamateriaalia on

käytetty vajavaisesti eikä muinaisjäännöksistä ole otettu selvää esimerkiksi Museoviraston kaikille avoimesta muinaisjäännösrekisteristä. Muinaisjäännösrikosten tekijänä on tavallisesti ollut rakennuslupaviranomainen tai metsänkäyttösuunnitelman laatija. Rangaistukseksi muinaisjäännösrikoksesta on tuomittu pääsääntöisesti sakkorangaistus. Rangaistuskäytäntö vaikuttaa muodostuneen varsin lieväksi verrattuna muihin saman rangaistusasteikon omaaviin kriminalisointeihin. Tässä tutkimuksessa väitetään, ettei muinaisjäännöksiin liittyvää oikeushyvää ole osattu tunnistaa, eikä muinaisjäännöksiä ole rikosprosessissa käsitelty niiden merkittävyyteen suhteutetulla vakavuudella. Tutkimuksen tavoitteena onkin auttaa jatkossa tunnistamaan muinaisjäännösrikokset vakaviksi ympäristörikoksiksi, joiden taustalla on painavia ympäristöarvoja ja että tämä alkaisi heijastua myös oikeuskäytäntöön.

Tutkimuksen pääasiallisena tuloksena on muinaisjäännösten taustalla vaikuttavan oikeushyvän tunnistaminen sekä eri tekijätyypeille hahmotellut huolellisuusstandardit eli mitä kultakin toimijalta voidaan muinaisjäännöksiin kohdistuvassa toiminnassa edellyttää. Lähtökohtana on perustuslaillinen kaikkia koskeva vastuu ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä sekä muinaisjäännöksiin liittyvät arvot ja periaatteet. Tämän jälkeen huomioon tulee ottaa eri tekijätyyppejä koskeva erityislainsäädäntö ja muu normisto sekä tekijän henkilökohtaiset ominaisuudet. Pääperiaate on se, että jokaisen tulee toimia ympäristössä mahdollisimman huolellisesti sekä, ettei sellaiseen toimintaan tule ryhtyä lainkaan, jonka riskejä ei kyetä hahmottamaan tai johon omat kyvyt ei riitä. Lopuksi on esitetty joitain muinaismuistolain uudistusehdotuksia käsiteltyjen tapausten perusteella.